

به نام خداوند بخشنده مهربان

۱۰۰ سال بسکتبال

«ویراست دوم»

افشین رضاپور

نشر آونگ

سرشناسه	: رضا پور، افشین، ۱۳۵۰ -
عنوان و نام پدید آور	: ۱۰۰ سال بسکتبال / افشین رضا پور.
وضعیت ویراست	: ویراست ۲.
مشخصات نشر	: تهران: آونگ، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۳۵۹ ص: مصور، جدول.
شابک	: ISBN 978-600-7949-14-6
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا.
یادداشت	: ویراست اول کتاب حاضر با عنوان ۱۰۰ سال بسکتبال: برش‌هایی از تاریخ اجتماعی بسکتبال ایران، یادها و خاطره‌ها، با نگاهی به سیر تاریخی بسکتبال ایران به چاپ رسیده است.
یادداشت	: کتابنامه.
عنوان دیگر	: ۱۰۰ سال بسکتبال: برش‌هایی از تاریخ اجتماعی بسکتبال ایران، یادها و خاطره‌ها، با نگاهی به سیر تاریخی بسکتبال جهان.
عنوان گسترده	: صد سال بسکتبال.
موضوع	: بسکتبال -- ایران -- تاریخ Basketball--Iran--History
موضوع	: بسکتبال -- تاریخ Basketball--History
موضوع	: بسکتبال -- تیم‌ها Basketball teams
موضوع	: بسکتبال برای دختران Basketball for girls
موضوع	: بسکتبال -- جنبه‌های اجتماعی Basketball--Social aspects
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۸ ۷۲/۷۸۸۵ GV
رده‌بندی دیویی	: ۷۹۶/۳۲۳۰۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۷۳۴۴۸۰

تهران - سه راه طالقانی، خیابان خواجه نصیر طوسی، خیابان شهید محمدعلی مقدم،
 پلاک ۷۹ طبقه دوم • تلفن ۴-۷۷۵۲۵۶۸۲ • فاکس ۰۹۷۷۶۳۲۷۰۹
 • وبگاه www.elmoharekat.com • ایمیل nashre.avang@gmail.com

۱۰۰ سال بسکتبال (ویراست دوم)

افشین رضا پور

حروف‌نگار و صفحه‌آرا: رنیا شاهور دیان

عکس‌ها: اشکان مهریار

نشر آونگ

چاپ اول، ۱۳۹۸، تعداد ۱۰۰۰ نسخه

«همه حقوق برای مؤلف محفوظ است»

قیمت ۵۰۰۰۰ تومان

شابک ۶-۱۴-۷۹۴۹-۶۰۰-۹۷۸ ISBN: 978-600-7949-14-6

فهرست مطالب

۷	یادداشت نویسنده
۱۰	پیام رئیس فدراسیون بسکتبال
۱۱	پیشگفتار
۱۵	سرآغاز: بازی با توپ
۱۷	— ورزش مدرن
۲۰	— ایده قرون وسطایی
۲۲	— رؤیای امروز

بخش اول : تأملی تاریخی

۲۹	فصل ۱: از عهد ناصری تا المپیک
۳۴	— رونق بسکتبال در جامعه ایرانی
۳۶	— بسکتبال در المپیک
۳۸	— پرتاب ایران در ارتفاع سبد
۴۱	فصل ۲: دوران تحول
۴۵	— یک دهه با «کمال» افتخار
۴۸	— سه تفنگدار
۴۸	— بسکتبالیست هنرمند
۵۱	— داستان هارلم
۵۲	— ورود دانشگاه به زمین بازی
۵۳	— شکوفایی در شهرستانها
۵۴	— رقابت شمالیها
۵۶	— بسکتبال در خوزستان
۵۷	— پدیده آبادانی شنا و بسکتبال
۵۹	— از ورزش تا ترور
۶۳	— بسکتبال دو قطبی
۶۶	— سفر به سوربن و حادثه تلخ سال ۱۳۳۶

۶۷	— مشهد میزبان نسل نو
۶۸	— پرورش استعداد در مدرسه حاجی قوام
۶۹	— بسکتبال تبریز خیلی پیش تر از این‌ها
۷۱	— آغاز رقابت‌های اروپا
۷۲	— پیدایش NBA
۷۲	— آسیا درگیر جنگ
۷۳	— غیبت بلای جان پیشرفت
۷۵	فصل ۳: بسکتبال، مقبولیت اجتماعی
۷۵	— از بازی در سیلان تا درخشش مقابل چکسلواکی
۷۶	— دولتی شدن بسکتبال
۸۰	— اسطوره‌ها
۸۲	— قهرمانی با قلبی سرشار از محبت
۸۳	— یک استاد رهنما
۸۵	— نسل ماندگار
۸۶	— چالش‌های جدید
۸۷	— بسکتبال جهان در آن دوران
۸۹	فصل ۴: بازبودن دنیا
۹۲	— سال بازی‌های آسیایی
۹۵	— سال سازندگی
۹۶	— مینی بسکتبال
۹۶	— سبد و رؤیای بچه‌ها
۹۸	— حادثه جام عمران
۹۹	— اسلحه مخفی
۱۰۱	— به سوی حرفه‌ای سازی
۱۰۴	— قطب تازه بسکتبال
۱۰۶	— پایتخت بسکتبال ایران
۱۰۷	— موج نو باراه آهن
۱۰۸	— کارهای آکادمیک در بسکتبال
۱۰۹	— اولین بازیکن بالای ۲ متر
۱۱۰	— دستمزدهای کلان
۱۱۱	— آرامنه ایران در بسکتبال
۱۱۳	— تحولات آسیایی‌ها

۱۱۴	— نقره‌ای که در مونیخ ماند
۱۱۵	فصل ۵: نقطه، سرخط
۱۱۵	— پیروزی بزرگ
۱۱۷	— طرح‌های جدید در ورزش
۱۲۴	— فترت طولانی
۱۲۶	— ایده ورزش و ملت‌ها
۱۲۷	— تحولات جهانی بسکتبال بعد از انقلاب
۱۲۹	— بلوک شرق در NBA
۱۳۰	— تیم رؤیایی
۱۳۰	— فراتر از مرزها
۱۳۱	— تحولات دهه ۹۰ میلادی
۱۳۲	— بازگشت باشگاه‌ها به بسکتبال ایران
۱۳۲	— دورخیز بسکتبال اصفهان با ذوب آهن
۱۳۴	— ایران در غرب آسیا
۲۳۷	فصل ۶: دوران طلایی
۱۳۸	— نسل طلایی
۱۴۰	— تهران پایگاه قهرمانان
۱۴۳	— از دست دادن فرصت جهانی
۱۴۴	— افتخاری بعد از ۵۵ سال
۱۴۵	— اسکار بسکتبال
۱۴۵	— ادامه درخشش
۱۴۶	— فرایند توسعه و سال‌های بردم‌محوری
۱۵۶	— قهرمانی جهان
۱۵۷	— آسیا همچنان در جامی زند
۱۵۹	— درآمد بسکتبال
۱۶۱	— آغاز کار با مربیان ایرانی
۱۶۹	— پشتوانه سازی
۱۷۰	— به یاد رفتگان
۱۷۱	— بسکتبال و سینما

بخش دوم: زنان، رسانه و تحولات بسکتبال

۱۷۷	فصل ۷: تولد ستاره در مدارس
۱۷۹	— اقتدار دختران بسکتبال تهران
۱۸۲	— سفر به شرق دور
۱۸۸	— دختران بسکتبال بعد از انقلاب
۲۰۲	— دوران جدید
۲۰۵	— حضور دوباره ایران
۲۱۳	فصل ۸: اثرات بین‌المللی بسکتبال
۲۱۵	— یک ۲۱۸ سانتیمتری تاریخ
۲۱۸	— تلخ و شیرین‌های کاپیتان
۲۲۰	— سلطان اسلم دانک
۲۲۱	— پلنگ بسکتبال آسیا
۲۲۲	— دو رگه‌ها
۲۲۷	فصل ۹: فعالیت‌های رسانه‌ای در بسکتبال
۲۲۸	— روزنامه‌ها، مجلات، تلویزیون، رادیو و اینترنت
۲۳۱	— بسکتبال در نشریات ایران
۲۳۹	فصل ۱۰: بسکتبال سه نفره
۲۴۱	— کاتالیزور ۳ نفره

بخش سوم: عناوین، افتخارات، نام و یادها

۲۴۹	فصل ۱۱: سابقه باشگاه‌های ایرانی در بسکتبال آسیا
۲۴۹	— مه‌رام پرافتخارترین تیم
۲۵۶	— شهرها و بسکتبال
۲۹۸	— داوران بسکتبال ایران در آسیا
۳۰۵	— بسکتبال با ویلچر
۳۰۷	— جمع‌بندی

بخش چهارم: آن روزها به روایت تصویر

۳۵۱	درباره نویسنده
-----	----------------

یادداشت نویسنده

کتاب ۱۰۰ سال بسکتبال، با مروری کوتاه و مطالعه‌ای بر سیر تاریخی بازی در تاریخ مردم‌شناسی آغاز می‌شود که در آن به اهمیت «بازی با توپ» در کتاب «مردم‌شناسی ورزش» اثر کنندال بلانچارد اشاره شده است. اطلاعات تاریخی با مشاهده آثار ماقبل تاریخی بازی، ما را با نکاتی که در فصل‌های بعدی این کتاب درباره ابداع بسکتبال از نظر می‌گذرد، آشنا تر می‌کند. بازی‌هایی که اغلب هویتی آیین‌گونه داشتند و در کتاب‌های متعدد بسکتبال تاکنون، در خصوص ابداع بسکتبال و الهام گرفتن از این بازی‌ها در پدید آوردن بازی مدرن سخن رفته است. بنا به نوشته بلانچارد، آیین‌ها بعدی از فرهنگ هستند و می‌توان آن‌ها را وجهی نمادین از فعالیت‌های اجتماعی دانست که ماهیت مهارتی ندارند. تعدادی از این آیین‌ها در قالب بازی‌های گروهی درآمدند و نام‌هایی روی آنها گذاشته شد که از ماقبل تاریخ تاکنون برای ما آشنا هستند. بازی‌هایی که از دیرباز بسکتبالیست‌ها با نام آنها در مقدمه بسیاری از کتاب‌ها آشنا شدند و معمولاً با نام‌هایی مثل «پوک تا پوک» در میان اولمک‌های مکزیک، یا (پاتو) در میان گله‌داران آرژانتینی و (اولامالیتزلی) در قبایل آرتک‌های مکزیک، همراه است که در قبایل آمریکای مرکزی متداول بود.

«در این بازی باید بازیکنان توپی را وارد یک حلقه سنگی می‌کردند».

همان‌گونه که در صفحات بعدی این کتاب به آن اشاره شده است، ورزش در میان مردمان اولیه تاریخ، دارای معانی بسیاری بوده است. اما تعداد زیادی از محققان قرن بیستم هرگز کلمه ورزش را به صورت منفرد تعریف نمی‌کنند. بنابر دیدگاه این افراد همان‌گونه که تکامل دینی، سیاسی و یا تکنولوژیک وجود دارد، تکامل ورزشی نیز وجود دارد و این تکامل در ورزش از اواخر قرن نوزدهم با ابداع ورزش‌های مدرن و رقابتی پدید آمد.

با ابداع بسکتبال توسط جیمز نای اسمیت^۱، مفاهیم مختلفی از مراسم آیینی ماقبل تاریخی تداعی می‌شود که منشأ آنها از «بازی با توپ» در قبایل آمریکای میانه است. در بررسی بسکتبال، پیدایش و سیر پیشرفت این ورزش در جهان، آنچه برای ما اهمیت دارد جایگاه بسکتبال در میان

ورزش‌های مدرن و رقابتی از اواخر قرن نوزدهم به بعد است و در این صدواندی سال، ابتدا به تاریخچه پیدایش بسکتبال سری زدیم و برخی از جزئیات تاریخی پیدایش بسکتبال و نفوذ این ورزش را در جوامع مختلف مرور کردیم.

ورود به تاریخ ایران در این کتاب، بعد از مرور کوتاهی بر بازی‌های با توپ ماقبل تاریخ و بررسی ماهیت ورزش‌های مدرن، همزمان با پیدایش بسکتبال یعنی برابر با سال ۱۲۷۰ شمسی و در عهد ناصری اتفاق افتاده است.

همزمان با ابداع و گسترش ورزش‌های رقابتی در آمریکا و اروپا و حیات دوباره المپیک جدید، ایران در آستانه تحولات عظیم اجتماعی قرار دارد و بعد از سال‌ها پادشاهی قاجار، دوران سلطنت پهلوی آغاز می‌شود که طبق برخی روایت‌ها، بسکتبال برای نخستین بار طی سال‌های جابه‌جایی قدرت دودمان قاجار و در آغاز نظام پادشاهی پهلوی، وارد ایران شده است.

در فصل‌های بعد به تفصیل درباره سیرتاریخی بسکتبال و پیشرفت این ورزش به تفکیک در دهه‌های مختلف سخن به میان آمده است و همزمان با دستاوردهای جدید در داخل کشور، نگاهی هم به تحولات فزاینده بسکتبال در جوامع جهانی از جمله تیم‌های آسیایی صورت گرفته و به امروز رسیده است.

تلاش من برای جمع‌آوری مطالب این کتاب متکی به منابع عینی بود و گاهی برای یک دوره تاریخی بسکتبال ایران از برخی نقل قول‌ها و عبارات خلاصه و ساده‌شده استفاده کردم که خواننده بتواند با فهم بیشتری اتفاقات یک دوره را دنبال کند. جمع‌آوری بسیاری از گفتگوهای پیشکسوتان بسکتبال از آرشیو رادیو ورزش، که به‌عنوان تاریخ شفاهی بسکتبال منبع قابل اهمیتی است، از دیگر کارهای مربوط به جمع‌آوری اطلاعات این کتاب است که طی دوره نسبتاً طولانی توسط برنامه‌هایی که خودم در این شبکه داشتم و با افراد پیشکسوت زیادی صحبت کردم، صورت گرفته است و برای نخستین بار به صورت تاریخ مکتوب درآمده است.

متأسفانه در طول گردآوری مطالب این کتاب برخی هیئت‌های استانی آرشیو دقیقی از تاریخچه بسکتبال استان یا اسامی طبقه‌بندی شده از بازیکنان و نسل‌های بسکتبال از آغاز تا کنون را در اختیار نداشتند. حتی تیم‌های باشگاهی با عمر و سابقه کمتر از ۲۰ سال نیز از نکاتی همچون اولین سال ورود خود به عرصه بسکتبال بی‌اطلاع بودند، که این موارد فقر شدید اطلاعات در زمینه تیم‌داری باشگاه‌های ما را می‌رساند که فاقد بانک اطلاعات هستند و امیدوارم برای دوره‌های بعدی چاپ این کتاب، این مشکلات برطرف شود.

در طول مطالعه کتاب ۱۰۰ سال بسکتبال، ممکن است به مواردی برخورد کنید که خالی از تناقض و ابهام نیست و آن به این دلیل است که اطلاعات تاریخی در موارد بسیار نادری به صورت

کلی روایت شده و تاریخ رویدادها معمولاً متفاوت ثبت یا گفته شده است. با این حال حتی تضاد در تحلیل تاریخی بر سر یک موضوع بر پویایی آن افزوده است، هر چند در یک بررسی تاریخی، که برخی دیدگاه‌های اجتماعی در آن مستتر است، پایانی وجود ندارد. اطلاعات تاریخی در کتاب به صورت روند اطلاعات افواهی سعی شده است از چند جنبه مورد بررسی و به صورت روایتی توسط افراد گوناگون در اختیار تان قرار بگیرد تا ابهامات برخی دوره‌ها در حد زیادی برطرف شود.

امیدوارم این کتاب با محتویات تاریخ ۱۰۰ سال بسکتبال ایران مورد توجه و پسند شما قرار بگیرد و نگاه نقادانه شما به فصل‌های متعدد آن ضمن دلگرمی من برای دقت بیشتر، کمک و راهنمایی‌ام کند تا بتوانم در این حوزه خطیر بیشتر تلاش کنم و برای چاپ‌های بعدی، مجموعه کامل‌تری از تاریخ بسکتبال ایران را در اختیار تان قرار دهم.

پیام رئیس فدراسیون بسکتبال

این کتاب بر اصول اجتماعی، تاریخی و علمی بسکتبال تأکید دارد و متکی بر دستاوردهای ارزشمند تجربی و تحقیقاتی تدوین شده است که جای خالی آن در بسکتبال ایران احساس می‌شد. این کتاب روایتی از تاریخ غنی بسکتبال ایران طی بازه زمانی ۱۰۰ ساله است و نویسنده به وجه تاریخی رویدادها و اتفاقات آن در دهه‌های متمادی وفادار مانده است. خود من در پایان هر فصل راغب بودم تا فصل بعدی را زودتر بخوانم و با بخش‌های تازه‌ای از مطالب ارزنده کتاب آشنا شوم که به‌نظرم نثر روزنامه‌ای و محاوره‌ای نویسنده که حاصل تجربیات وی در عرصه مطبوعات کشور است به روان بودن و سادگی انتقال مطالب کمک کرده است و اطلاعات بدون پیچیدگی‌های زبانی در اختیارمان قرار می‌گیرد.

یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های این کتاب گشودن دریچه‌آشنایی تاریخی، اجتماعی و علمی بسکتبال است که این امر با ضرورت پیوندیابی نسل‌های بسکتبال به خوبی صورت گرفته است. متأسفانه با وجود اهمیت پیوند نسل‌ها در پیشرفت و استفاده از تجربیات گذشتگان برای رشد سریع‌تر و رسیدن به جایگاه مناسب بسکتبال ایران، هنوز در این زمینه با مشکلات زیادی روبه‌رو هستیم. جامعه بسکتبال در کنار موارد فنی و دستیابی به دانش، به گفتگو و بازتولید خاطره‌ها نیاز دارد که هر کدام باعث تحکیم روابط و دوستی‌ها در جامعه خواهد شد و همدلی و هم‌زبانی را ترویج می‌دهد. شناخت فرهنگ و معرفت با استفاده از کتاب و محصولات فرهنگی همراه با استمرار این حرکت با یافته‌ها و پژوهش‌های علمی، نقش ارزنده‌ای برای انطباق دستاوردهای تاریخی و علمی دارد و زمینه بسیار مناسبی را برای انتقال مؤثر تجارب علمی و عملی نزد مدیران و مربیان و بازیکنان و داوران بسکتبال فراهم می‌کند.

دکتر رامین احمدی طباطبایی

رئیس فدراسیون بسکتبال

پیشگفتار

برای درک فعالیت‌های ورزشی به‌عنوان پدیده‌ی دنیای پیشرفته‌ی امروز باید دریابیم که بازی‌های جسمانی، تلاش‌ها و فعالیت‌های ورزشی در گذشته به چه چیزی شبیه بودند؟

از توجه به دوره‌های تاریخی در ایران و کشورهای منطقه، تا حریفان ورزشی مان در سطح جهانی که برای ما آشنا هستند، نمونه‌های خوبی خواهند بود که اصولاً در می‌یابیم چگونه فعالیت‌های ورزشی در ساختارهای اجتماعی جای گرفتند و به‌طور روشنی در بافت فرهنگی اجتماعی که در آن به‌وجود می‌آیند، متصل می‌شوند.

شناخت ما در هر دوره تاریخی، به‌لحاظ زمانی و مکانی از فعالیت‌های ورزشی، بستگی به زندگی اجتماعی افرادی دارد که ما آنها را می‌شناسیم و پیش از دوره‌ی ما، آنها را ایجاد و تعریف کرده و در تجربیات روزمره‌ی خود به کار بستند. همانطور که نظریات انتقادی پیشنهاد می‌کنند، بسیار مهم است که بدانیم چگونه افراد از قدرت و منابع خود استفاده می‌کردند و وقتی با یکدیگر در تکاپو بودند تا فعالیت‌های جسمانی را ایجاد و در آن مشارکت کنند که با نیازها و سلیقه‌هایشان متناسب باشد.

وقتی تاریخچه فعالیت‌های ورزشی را بررسی می‌کنیم، تاریخ‌ها و اسامی مهم‌ترین بخش اطلاعات نیستند در عوض، ما ابتدا به این‌که کدام‌یک از فعالیت‌های ورزشی، اطلاعاتی را در مورد روابط اجتماعی و زندگی روزمره در بین مردم در زمان‌ها و مکان‌های خاص در اختیارمان قرار می‌دهند، توجه می‌کنیم.

جی کوکلی^۱ در کتاب «ورزش در جامعه» می‌نویسد: «وقتی به تاریخ فکر می‌کنیم، ما نیز مانند بسیاری در مورد تقدم و تاخر رخدادهای تاریخی، می‌اندیشیم که یکدیگر را می‌سازند و به تدریج سبب هدایت به سوی جامعه‌ای بهتر و جدیدتر می‌شوند». حتی واژه‌شناسی مورد استفاده در بسیاری از مباحث تاریخی منجر می‌شود که این‌گونه فکر کنیم. برای نمونه، بسیاری از گزارش‌های تاریخی سرشار از منابع و مراجع برای جوامعی هستند که قدیمی یا جدید، بدوی یا

متمدن، توسعه نیافته یا توسعه یافته، صنعتی یا غیرصنعتی هستند. این واژه‌شناسی بیان می‌کند که تاریخ در حال حرکت در جهت خاصی است و در طول حرکت، کارها بهبود می‌یابد و جدیدتر و توسعه یافته‌تر می‌شوند.

در نگارش این اثر به همین دوره‌ها توجه شده است و هر دهه‌ای که از عمر بسکتبال گذشت، حرکت‌ها بهبود پیدا کرد اگرچه در دوره‌هایی نیز شاهد توقف فعالیت‌ها بوده‌ایم و روند بسکتبال از حرکت بازایستاده است.

آغاز بسکتبال در ایران تاریخ مستند و قابل دفاعی ندارد و حدود ۲۰ سال از تاریخ این ورزش در ایران مانند قطعه‌ای گمشده است، اما یادآوری بازی‌های المپیک ۱۹۴۸ لندن همواره به فعالیت‌های بسکتبال در ایران رسمیت بخشیده است و به برجسته‌سازی فعالیت‌ها بعد از حضور بسکتبال در المپیک کمک کرده است.

۷۰ سال پر فراز و نشیب از المپیک ۴۸ لندن تا امروز، نسل‌های گوناگون بسکتبال برای به حرکت درآوردن و تکامل بسکتبال در ایران تلاش کردند. این ۷ دهه در این کتاب در فصل‌های متعدد بررسی شده است.

دوره نخست، حضور در المپیک در میان ورزش‌های مدرن که در دوره تجددخواهی، بسکتبال به عنوان یک ارزش اجتماعی مطرح شد.

در دوره دوم، مدارس و آموزشگاه‌ها طایفه‌دار حرکت بسکتبال می‌شوند و این ورزش مقبولیت اجتماعی خود را در میان نوجوانان و نوجوانان جامعه ایرانی پیدا می‌کند.

در دوره سوم، بسکتبال سازمان یافته‌تری را در باشگاه‌ها و دانشگاه‌ها شاهدیم که همزمانی آن با اوجگیری بازی‌های بین‌المللی، تأثیرگذاری مطلوبی روی بسکتبال داخلی دارد و به مسافرت‌های بین‌المللی تیم‌های مختلف می‌انجامد. دو دهه چهارم و پنجم، مصادف است با انقلاب، جنگ، دوران سازندگی و اصلاحات و با وجود سال‌های متمادی سکون و حرکت اما بسکتبال همچنان به راهش در گذر نسل‌ها ادامه می‌دهد.

با پشت سر گذاشتن دهه ششم که مبنای فعالیت‌ها سازندگی در گروه‌های سنی و کارپایه‌ای در بسکتبال بود، این ورزش در دهه هفتم فعالیت خود را در ایران به اوج قله بسکتبال آسیا می‌رسد.

در پیچ‌وخم حوادث بسکتبال طی این ۷ دهه بعد از المپیک ۴۸ لندن و دهه‌های پیشتر اطلاعاتی خواندنی آمده است که اطلاعات تاریخی را در روایت‌ها و خاطره‌های نسل‌های این ورزش پیوند زده است، تا از بیان یک بعدی رخداد‌های در طول حیات این ورزش جلوگیری شود.

در این جا مایلیم از کسانی که در نوشتن این کتاب مرا یاری کرده‌اند سپاسگزاری نمایم:

امیر ایلپاوی و علی شکوری، ابوالفضل صلبی و همسر ایشان خانم مرآتی، بیژن قهرمانلو، ناصر صدری، علی مقدسیان، جمشید شریعت‌نژاد، عنایت‌اله آتشی، حمید حامی، سعید آثم، نصرت‌اله جعفریان، حسین کوشاور، علی عبدل‌زاده، نینا زرگر صالح، جواد فانی، خانواده اشتری، مهین کوره‌چیان، فریده هادوی، منیژه نوروزیان، فریبا داودی، عطیه گرافیان و احمد طبخی مدیر سرگرمی و تفریحات شبکه رادیویی ورزش. همچنین از آقایان دادگر، آوخ، آقاجانیان و خانم آنگینه بدلیناس که منابع بسیار زیادی را معرفی کردند و تعدادی از این عزیزان و پیشکسوتان بسکتبال عکس‌های اختصاصی از آرشیو شخصی خود را در اختیارم نهادند سپاس ویژه داشته باشم. در آخر، از خانم فرناز سخایی که زحمت طراحی چهره ترکیبی روی جلد را کشیدند، سپاسگزارم.